

REDACTIA

Arad, strada Aulich Nr. 1

ABONAMENTUL

Pentru Austro-Ungaria: pe un an 20 cor. pe 1/2 an 10 cor.; pe 1/4 de an 5 cor.; pe 1 lună 2 cor. Veli de Duminecă pe an — 4 coroane. — Pentru România și străinătate pe an: 40 franci.

Manuscripte nu se napoiază

ADMINISTRAȚIA:

Arad, strada Aulich Nr. 1

INSERTIUNILE:

de un șir garmond: prima dată 14 bani; a doua oară 12 bani; a treia oară 8 b., de fiecare publicațiune.

Atât abonamentele cât și insertiunile sunt a se plăti înainte în Arad.

Scrisori nefrancate nu se primesc.

TRIBUNA POPORULUI

Anul IV.

Număr de Duminecă

Nr. 33

Revista săptămânei.

Intre lucrurile de seamă, cari sunt vrednice de luare aminte, vom vorbi la locul întâiu de complotul bulgăresc din România.

În urma cercetărilor ce s'au făcut în București, s'a descoperit, că în dosul omoriturii lui Mihăileanu este o întocmire mare de revoluționari bulgari, cari și-au pus de gând, nici mai mult nici mai puțin, decât să ucidă mișelește pe toți aceia, cari ar fi socotiți ca piedeci în ajungerea planurilor bulgăreze de a pune mâna pe Dobrogea și pe Macedonia. S'a dat de urma a o mulțime de cluburi și comitete întocmite în taină în mai multe orașe mari din țeară. Pund mâna pe firul conspirației, România a hotărât să spulbere fără cruțare toate aceste neasămănat de îndrăznețe și criminale comitete, care stau în legătură cu oamenii de seamă din Bulgaria.

Întreaga Țeara-Românească a fost și revoltată de mișelia comitetului bulgar-macedonean și s'a manifestat prin intruniri și meetinguri, cerând guvernului o strașnică răsbunare, o convenită satisfacție.

Guvernul României a scuturat odată sabia, cerând cu toată energia ca guvernul Bulgariei să urmărească și să pedepsească pe toți cei amestecați în complot.

Guvernul bulgar, la început neconvincios, s'a declarat gata în urmă de-a îndeplini toate cererile guvernului român, — căci Românul, care a luat Plevna turcească, ar ajunge să-și facă brazdă de plug peste Plevna bulgărească!

Pe când în politică aceasta este întorsătura pe care au luat-o lucrurile, cercetarea pentru omorirea lui Mihăileanu urmează înainte, și sute de Bulgari pripășiți prin România, cari s'au dovedit amestecați în omor, sunt dați în judecată și închiși, ear alții sunt expulsați din țeară.

A fost prea primitoare și prea blătoare România față cu străinul, cum sunt nemernicii de Ovrei și mizerabili de Bulgari, încât ei și-au făcut trebile lor criminale până acum nesuperați; dar guvernul a făcut un regulament, prin care de-acum înainte vor fi supraveghiați mai de-aproape toți străinul cari sosesc în țeară, așa că pentru vagabonzi și misionari se închide drumul iute-iute.

În țeara noastră, am avut parte în zilele din urmă tot de sărbări.

Ziua Majestății Sale, Impăratului și Regelui nostru Francisc Iosif I, ziua în care a împlinit vârsta de 70 ani bunul nostru Monarch, a fost sărbătorită în toată împărăția, de toate popoarele, precum și în străini de amicii și admiratorii M. Sale.

Poporul nostru român, întotdeauna credincios glorioasei Case de Habsburg, și devotat grațiosului și bunului seu Suveran, a înălțat fierbinți rugăciuni la ceruri, pentru viața și fericirea Lui.

Compatrioții nostri maghiari au mai sărbătorit împlinirea a nouă sute de ani dela încreștinarea lor și întemeierea regatului Sfântului Ștefan.

Din îndepărtatul Răsărit, din China, unde mirosul de fum și bubuitul de tunuri tot mai ține, ne-au venit știri îmbucurătoare pentru Europeanii.

După puternice asalturi din partea puterilor aliate, și prin bravurile armatei japoneze aliată cu Europeanii, capitala Chinei, orașul Peking, a fost cucerit.

Impărăteasa a fugit, — ear reprezentanții puterilor europene, cari erau închiși în palatele lor, au fost mântuiți de primejdia de a pieri de foame sau de un atac nemilos ce li-se pregătia din partea Chinezilor.

Întâia parte a războiului ar fi deci terminată într'un chip norocos, înainte de a fi sosit să ia comanda supremă a armatelor aliate mareșalul german Waldersee, recunoscut de toate puterile pentru a conduce războiul.

De-acum însă va urma partea cea grea, și care va face poate încercături între aliați. Căci ceea-ce era de interes comun, s'a ajuns: luarea capitalei.

De-acum fiecare din puteri își va vedea de interesele sale particulare. Japonia și Statele-Unite din America se mulțumesc cu restabilirea ordinii în China, Germania cere satisfacție pentru omorirea reprezentantului seu din Peking. Rusia ar vră să pună mâna pe ținutul Mandșuria... Așa că dacă aliații s'ar desface, cine știe ce greutate ar împina din partea Chinezilor, cari cu puterea lor armată de un număr covârșitor de mare având a face cu vrășmașul despărțit în cete, ar readuce earăși starea dela început a războiului.

Când luarea aminte a lumii este îndreptată spre China, la războiu, nu putem să nu ne aducem aminte de luptele Burilor din Africa-sudică.

Este un om în Transvaal, care se poate numi cu drept cuvânt un erou, ce va deveni legendar. Acela este generalul De Wett. Cu trei mii de oameni el ține piept, și scapă mereu din ghiara armatelor engleze reunite ale generalilor Kitchener și Methuen. Și cu toate-că e strimtorat într'un colț alțerii sale, acel colț îl apără cu atâta vitejie și pricepere, încât biruința Englezilor, deși sigură, pare însă a fi încă îndepărtată.

Slăvit va fi de neamul seu în veci!

Anchetă administrativă. Ziarele din Budapesta anunță că primul-ministru Szell va convoca în curând o anchetă administrativă care se va ține la ministerul de interne, și la care vor fi invitați specialiști din toate părțile țării. Discuțiunile vor fi conduse de însuși primul ministru.

Guvernatorul Boemiei, Coudenhove a sosit la Viena, după invitațiunea ce li-s'a făcut din partea primului ministru austriac. Guvernatorul a avut o lungă întrevorbire cu primul-ministru Körber și cu ministrul ceh Berek. Constătarea lor se pune în legătură cu intențiunea guvernului de a intra în tratative cu bărbății fruntași din partidul Cehilor tineri.

Statariul în Șisești.

Ni se scrie din Șisești:

„Sunt ani deja, de când guvernele Ungariei țin sub asediu formal, ca în timp de războiu, comuna și biserica română din Șisești, cu ocaziunea sărbătorilor principale, cu scopul pronunțat, de a despărți masele poporului de către părintele Dr. V. Lucaciu, de a împedea legătura, ce este și s'ar întări între popor și între părintele Lucaciu și prin farmecul religiunii. De altă parte, prin aceste măsuri de volnicie voiește guvernul să umilească și să demoralizeze conștiința demnității poporului român, și să-și arete, că și rugăciunea, biserica, popa, vlddica, clopotul și ceaslovul stau în mâna stăpânirii maghiare.

„Pe 28 l. c sunt proiectate sărbări tubilare la biserica din Șisești și deja se aude, că cu zile mai înainte vor năvăli earăși cu forța armată să împedecă aceste sărbări curat bisericesti”.

Înfierăm apucăturile „paznicilor ordinii publice”, cari nu încetează cu goana contra părintelui Lucaciu și contra bravului popor ce el păstorește, și ne vom ținea de o datorie a noastră să denunțăm opiniei publice actele de volnicie ce zilnic se comit de șovinisti.

Din România.

Obrăsnicia presei bulgare.

Ziarul Oficial „Now Oteiv” publică următorul articol la adresa României:

„Asasinatul din București nu are nimic interesant, de oare-ce seamănă ori căruia alt asasinat politic, cum a fost asasinatul Regelui Italiei sau al Impărătesei Austriei. Asemeni asasinat se potrec în toate zilele, dar nimeni nu s'a gândit să facă politica dintr'esele. Guvernul român voiește să scoată din omorirea lui Mihăileanu o cestiune de Orient. Din atacurile presei române, rezultând ele însăși din atitudinea guvernului român, se vede că se urmărește planul de a compromite Bulgaria pentru ca România să profite de aceasta la momentul oportun. De câți-va ani România are o purtare provocătoare, spre pildă afacerea insulei Bujo-oscu și revolta dela Trestenic, (?) și caută să creeze dificultăți Bulgariei.

„Am văzut sentimentele presei române cu ocazia conversiunii Prințului Moatenitor, cu ocazia recunoașterii Independenței Bulgariei, cu ocazia războiului Greco-Turc, cu ocazia mișcărilor cercate în Macedonia pentru a obține un guvern autonom.

„Ce vrea guvernul român de la noi? Voiește el să dea tonul politicii noastre externe?

„Când eram certați cu Rusia România ne era favorabilă; ear acum după ce am regulat raporturile noastre cu Rusia, sentimentul României s'a schimbat și din bună vecină România ne-a devenit vrășmașă primejioasă, care se opune sentimentelor noastre naționale.

„România voiește să fim dusmani față de Rusia, iacă motivul provocațiunilor ei.

„Dacă se caută cu luminarea un pretext cu prilegiul moștei unui țințar, — care este afacere de tribunal, ear nu afacere politică, nici diplomatică, este numai pentru a adrunțina amicitia ce există între Rusia și Bulgaria.

„Oamenii de stat români voiește să transforme România într'o cetate întărită, pentru a împedeca Rusia să înainteze spre Constantinopole.

„România oficială ne provoacă nu pentru a ne face războiu, pentru că atunci independența României ar fi periclitată. Nu, România ar voi să se întoarce la timpurile când pe malul drept al Dunărei ave un vecin slab. Ea nu va reuși, România va ave un aliat tare și credincios când va învêța să se teamă de Slavi și va da seama că soarta a legat-o de Slavi. Alt-fel va fi năbușită de Slavi, cari o înconjoară.

Complotul bulgăresc.

Judecătorul de instrucție Florescu a luat noul interogatoriu lui Karambuloff, Trifanoff, Dimitroff și Nicola Mitef.

Karambuloff a mărturisit că chiar dacă Trifanoff ar fi fost strămutat într'un alt penitenciar, comitetul din Sofia hotărâse omorirea lui, cumpărând cu sume mari de bani la nevoie chiar întreg personalul acelu penitenciar unde s'ar fi aflat Trifanoff.

A mai declarat că Iconomoff este acel care conducea comitetele bulgărești din țară, pentru care primea sume enorme de bani dela Saravoff, precum și felicitațiile comitetului din Sofia.

După aceste declarațiuni Karambuloff a spus numele unui alt bulgar, complice atât la crima din Ceaus Radu cât și la aceea din strada Linistef. Acest bulgar este vice-președintele comitetului din Capitală și ocupă o frumoasă poziție socială.

Șeful siguranței a arestat pe Bulgarul Nicola Bogdanoff Schiopolu, zis și Haji Topal, din Calea Rahovei Nr. 5.

Acest Nicola Bogdanoff Schiopolu este prieten cu criminalul Dimitroff și soldat devotat al comitetului de scelerăși din Sofia.

Nicola Bogdanoff Schiopolu a luat parte la cele dintâi uneltiri pentru asasinarea lui Fitoyschi și după îndemnul lui Marcu Bosnacoff a făcut cunoștința lui Dumitroff.

Bogdanoff, împreună cu prietenul său bun Spiru Alexief, cu Ieonomoff și cu Marcu Bosnacoff, au hotărât pe Dumitroff a omori pe Ștefan Mihăileanu.

A mai fost arestat un așa numit *Gheorghief*, în București, pe stradă, tocmai în momentul când a vrut să facă atentat în contra prefectului poliției capitalei, dlul *Do brescu*. S'a găsit la el un pumnal și un revolver.

Arestarea aceasta a făcut mare senzație în public.

Răspunsul Bulgariei

Gvernul bulgar a remis dlui Mișu agentul diplomatic al României la Sofia răspunsul său la a doua notă a guvernului român.

Acest răspuns este mai conciliant, deși pe guvernul român nu l'a satisfăcut.

Gvernul bulgar informează pe reprezentantul României că a dat ordin parchetului să deschidă o cercetare împotriva acelor, cari s'au făcut vinovați extorcând pe supușii Români din Sofia cu diferite sume.

Nota sfârșește zicând că guvernul bulgar a ținut totdeauna să conserve cele mai bune relații amicale cu România.

Saravof a fugit.

Când guvernul Principatului bulgar s'a văzut nevoit să cedeze energiilor pretențiilor ale guvernului român, capul bandiților bulgari, șeful comitetului macedonean executiv, *Saravof*, a fugit din Sofia.

Din străinătate.

Conspirație revoluționară în Polonia.

În Polonia rusească s'au comis nu de mult două asasinări politice, care au adus după sine descoperirea unei conspirații revoluționare.

Unul din asasinare s'a comis în Czenstochau, pe piața teatrului. Un membru al partidului socialist polon, anume *Petre Czerwinski*, care făcea propagandă anarhistă printre lucrătorii fabricii mecanice *Pelzer*, bănuind pe mecanicul *Iosif Sanzenberg* că ar fi în serviciul poliției secrete rusești, decretă pedeapsirea sa cu moartea. Astfel, mecanicul fu atacat la 7 ore scara pe piața teatrului și ucis cu lovituri de pumnal.

Al doilea asasinat fu comis în minele de cărbuni din Sielze în guvernământul *Petrakov*. Acolo, un anume *Mazur* a fost atacat noaptea de câțiva socialiști *Esiorowski*, *Morzyk*, *Crawzye*, *Gli-ki*, *Rutkowski* și *Carez*, și ucis într'un mod bestial, sub cuvânt că ar fi vrut să facă autorităților rusești destăinuirii în privința existenței unei conspirații revoluționare.

Instrucția acestor asasinare, ordonată de guvernatorul general din Varșovia, prințul *Imeretinsky*, a dovedit că în Polonia rusească există o conspirație revoluționară cu vaste ramificații, al cărei program politic era a provoca în Rusia o răsturnare a ordinii de stat existente și a ucide pe toate persoanele care s'ar dovedi ca obstacole la realizarea acestui scop.

Din ordinul prințului *Imeretinsky*, ucigașii lui *Sanzenberg* și *Mazur* au fost dați în judecata tribunalului mil tar.

Numeroși socialiști se află arestați preventiv.

Germania și Francezii.

In toată lumea a produs o mare uimire faptul că Impăratul Germaniei, pentru a nu supăra cu nimic pe Francezi, a dat poruncă generalilor armatei sale să nu serbeze anul acesta aniversarea învingerii dela Sedan.

Dela 1871 și până azi, sub trei împărați, armata germană a sărbătorit adică în fiecare an biruința pe care au avut-o Germanii, la Sedan, asupra Francezilor, al căror împărat (Napoleon III) a capitulat înaintea împăratului Wilhelm I.

Se rosteau discursuri la banchetele date soldaților, se inaugureau statue și

câte de toate făceau Germanii în această zi de izbândă pentru ei și de grozavă umilire și nenorocire pentru Franța.

Soartea a adus însă cu sine ca azi Francezii să lupte alături cu Germanii în China unde, se știe, Germania a fost greu lovită prin omorirea ministrului său.

Nu era cuvințios deci ca acasă Germanii să facă sărbători cari să aducă aminte prietenilor de armă de azi umilirea din trecut.

Eată de ce, spre lauda lui, împăratul Germaniei a dat porunca despre care vorbirăm mai sus. Prin acest fapt se face cu puțință ca Francezii să se apropie tot mai mult de Germanii și astfel pacea Europei să fie cu atât mai sigură.

Prelungirea expoziției franceze.

După știrile ce sosesc dela Paris, expoziția de acolo nu se va închide în Octombrie, după cum se credea până acum, ci numai în luna Noemvrie. Aceasta din cauză că dacă nu s'ar prelungi termenul, încă o mulțime de întreprinderi și comerțianți ar da banerută.

Se știe anume, că în urma atentatelor din anul acesta o mulțime de oameni din diferite țări nu s'au mai dus la expoziție, așa că lucrurile, în ce privește venitul bănesc, nu merg după cum nădăjduese Francezii, și mulți dintre cei ce au întreprins câte ceva, au pierdut banii din greu. Prelungindu se acum expoziția, se crede că vor mai veni oaspeți și astfel venitele orașului și ale diferiților negustori vor mai crește.

BURII NU SE LASA.

Capitanul rus *Ganetsky*, care a făcut campania din Transvaal în rândurile burilor și care a sosit la Petersburg, a fost întrebat zilele acestea de mai mulți ziariști asupra împrejurărilor și desnodământului probabil al acestui războiu. El a declarat că e greșit a se închipui că Anglia e aproape de a termina cu burii. Englezii au exagerat totdeauna succesele dobândite. *Luarea Pretoriei nu înseamnă cucerirea Transvaalului*, și englezii vor avea să susțină un teribil războiu de guerillă. Capitanul *Ganetsky* crede în victoria definitivă a burilor, cari au aptitudini extraordinare pentru războiul de surprisă și de hărțuială, precum și o răbdare incomparabilă, un patriotism înfocat și o bravură eroică.

Capitanul rus aduce cele mai vii laude caracterului, cunoștințelor, energiei și înaltelor calități ale lordului *Kitchener*, dar' după părerea sa, ceilalți generali englezi se află într'o inferioritate deplorabilă sub toate raporturile și nu pot fi comparați cu admirabilii șefi pe cari războiul i-a improvisat printre burii. El are de asemenea o mare stimă pentru președintele *Krueger*, om cu spirit practic, calm, ferm și neclintit în deciziunile sale. Conchizând, capitanul și-a exprimat convingerea că *Transvaalul* e merit a deveni mormântul prestigiului politic al Britaniei.

Toate depeșile particulare arată că trupele mareșalului *Roberts* suferă lipsuri crude și îndură adese foame, în urma intreruperii sau întârzierii trenurilor de proviziuni al căror mers e împedat de burii.

Eată acum cele din urmă telegrame despre lupta Burilor.

Londra, 23 August. Lordul *Roberts* raportează din Pretoria că un regiment englez a îndurat pierderi grozave fiind surprins și înconjurat de trupele Burilor comandați de generalul *De Wett*.

Președintele *Krueger* a scos o proclamație în care incurajează pe burii ca nici unul să nu depună arma nici să se supună Englezilor. „Decât să fim trimiși, ca prizonieri, în insula *Sta Elena*, mai bine să murim cu toții“, zice bătrânul președinte. Englezii când pun mâna pe ei, trimit adică până și pe copiii de 12 ani ai Burilor în prinsoare prin insule îndepărtate.

Londra, 23 August. Generalii burii *Botha*, *Mayer*, *Schalkburger*, *Sofia* și *Souri* s'au unit cu toții la *Macadodorp*, având cu ei întreaga artilerie bură, chiar și tunuri grele.

Erî generalul *Paget* s'a încăierat cu trupele lui *De Wett* și *Delarey*, cari deși erau urmăriți de *Methuen*, au reușit să-și împreuneze trupele.

„Daily Mail“ primește din Durban știrea că în apropiere de *Ingogo* burii au ocupat pozițiuni bune de unde trag zdrăvăni cu *tata Tom* (cum zic ei celui mai mare tun al lor) asupra liniei ferate și a podului de fer, împedcând astfel comunicația Englezilor.

„Standard“ are știrea că drumul ferat dela *Hattingspruit*, lângă *Ladysmith*, a fost distrus și un tren cu munițiuni pentru trupele engleze a fost nimicit.

Pretoria, 23 August. Armata lui *Buller* înaintează dela *Tiwhelor* spre nord. Burii au oprit-o însă la *Van-niksee*.

De unde rezultă că Englezilor nu le merge tocmai bine și în curând vom auzi poate că *Buller* ear a fost bătut, nu mai știm pentru a cătea oară.

Războiul din China.

Cu data de 22 August n se telegrafează că întreg *Pekingul* este încungiuat de armatele europene și japoneze. Se crede că în câteva zile palatul împărațesc va fi luat în stăpânire. Ceea ce este neîndoios, este că veduva împărațesă a putut să scape cu fuga și nici până acum europenii nu au dat de urma ei.

Chinezii văzându-se strimțorați și umiliți, vor să încheie pace. Marile puteri europene sunt dispuse să steie cu ei de vorbă însă numai după ce:

1) prințul *Tuan*, *Lepinhang* și toți conducătorii boxerilor vor fi aspru pedepsiți;

2) împărăteasa văduvă, care domnea în numele tinărului împărat, să fie înlăturată dela domnie și frânele să le aibă singur împăratul *Kvang-Su*;

3) *Pekingul* și alte orașe de frunte ale Chinei să rămână suprav ghiate de armatele europene (ceea-ce înseamnă că Chinei i-s'a tăiat capul și picioarele).

Din amănuntele ce sosesc pînă toare la ocuparea *Pekingului* se vedează, că din armata germană căzut cu acel prilej 14 soldați și 16 greu răniți.

Eată acum telegrama din urma

Londra, 23 August. Se telegrafează din *Sanghai*, că din toate părțile *China* Boxerit se adună în *Peking*, de unde se ia la goană pe Europeni. Boxerit e tăiat, îndrăștul Europeanilor, drumul e mare, așa că dacă nu le vor sosi ajutoarele nu se vor apăra strânic, cei intrați în *Peking* vor fi primejduiți rău.

D'ale lui Banffy.

Nu poate să 'nghită trebile face *Szell*, și pace. De-aceea merge să țărăște prin „*Magyar Szó*“, — la pactează cu „*Valahii*“, ba cu *Crăi* ții, ear acum în urmă se năpustesc, nu știu a cătea oară, asupra *Szell* verzi.

Simburele pactului îl găsim în *Banffy* în faptul, că *Szell* își exprima satisfacția că legea de numirile calităților, făurită de *Banffy*, a fost pusă la dosar de urmașul său.

Iată modul cum se exprimă „*Kronstädter Zeitung*“ în această privință: ceea-ce scoate din sărite pe neceai fostului pandur:

„Pe atunci politicianii au răsunat bună, și aceia cari n'au ris, s'au să păstreze o tăcere moartă asupra lucrului. Delegațiunea, grație lui *Banffy*, maestrul de ceremonii astăzi, n'a fost admisă la audiența *dar Braun*, fostul secretar de stat, luat în primire cererea femeilor sești din *Ardeal* (pentru a nu se poa în aplicare legile *bánfy*) și asigurată, că *Majestății Sale* i-se aduce la cunoștință. Legea schimbării numărilor de localități a fost văzută, ce e drept, cu sancțiunea, că *baronul Bánffy* încă nu era de copt pentru cădere, dar îndată legea a fost sancționată, n'a mai stat pe nimeni, pentru-că nu se putea în execuție.

„Primul ministru *Coloman* care are un sentiment politic nu s'a simțit dator să lichideze sozoteala sa proprie prostiile de mătate gata rămase în urma *Bánffy* și foarte liniștit le-a lăsat acelea baltă. Aceasta era, fără doială, un spin în ochii *bánffy* cari, ca să câștige totuși biruința pe izolarea complotă a Ungariei, insiliu ca pe cale socială să dăruie numările de localități germane, care depinde numai de atitudinea germanilor din *Austria* și din străinătate, dacă vor ave ei sentimente pentru proprietatea națională germană, este o proprietate comună a tuturor germanilor, — vor ave sentimente că dacă în *Ungaria* se excomunică ceva din proprietatea germană, și scoatească cu toții de jafuiți?

Zisele lui „*Kronstädter Zeitung*“ amăresc așa de mult pe *Bánffy*, căt exclamă: *Coloman Szell*, protectorul mișcărilor de naționalitate, primit la sînul amical nu numai poporanistilor panslavisti, a Românilor și Serbilor, ci chiar și cei mai conservativi, *Szell* verzi, îi întind mâinile, care zădărnicește silințele naționale maghiare.

Anul școlar

1900—1901.

Ne apropiem mereu de începutul unui nou an școlar, adică 1900—1901; și precum plugarul cel harnic se îngrijește încă de iarna, ce și cum are să lucreze peste vară, așa și noi învățătorii, cari muncim în școală și de după școală trăim, — trebuie să plănuim încă de pe acum, ce avem a face în decursul alor 9—10 luni.

Trăim în timpuri foarte grele. — Trebuie deci să grijim cum avem să eșim, căci numai prin cultură putem ajunge la limanul cel mândru; responsabilitatea noastră înaintea celui de sus este mare, deci cu mare scumpătate avem a ne împlini chemarea, căci păcat strigător la ceriu este acela, când unul, care este chemat a duce la lumină pe o mulțime, — lucrează contrarul.

Pentru-ca să corăspundă, ori-care învățator încă de timpuriu își împărțește ale sale, astfel ca mai târziu să nu aștepte nici o greutate — și anume:

1. Lăsând la o parte ori-ce ură personală și ori-ce interes — fiește-care învățator — în conțelegere cu preotul său — înainte de toate să zăruiască, ca prin cuvinte înțelepte și pline de învățături, să îndemne pe părinți a-și trimite copiii la școală, să stărue a dovedi, că se interesează de fiecare: de cel sărac, ca și de cel avut, căci atunci se naște și în cel mai simplu pofta ca și copilul său să învețe ceva și așa nu va aștepta admoniere ori pedeapsă, ci-și va trimite băiatul la școală.

Cu băeții de școală ajungând învățătorul în atingere, să fie bun, blând și afabil cu dâșii; așa din toate părțile își asigură cercetarea regulată a școlii — din partea elevilor.

2. Fiecare învățator diligent să se îngrijască de pe acum cu comitetul parohial și respective cu preotul, ca școala să aibă recuizitele de lipsă, apoi cărți, tabele, harte etc. și nu când e vorba de progres să se excuse că nu i-s'a pus la dispoziție una ori alta; să se îngrijească de o foaie pedagogică ori literară.

3. Un învățator, care într'adevăr se dedică carierei sale, încă de pe acum își împarte materialul ce are să-l propună în decursul anului, așa că, intrând la 1 Septembrie în școală la dâșul, affi în regulă toate protocoalele, ordinea orelor, planul, protocol despre ce propune în fiecare semestru, lună, săptămână, și oară, ba chiar jumătate și pătrar de oară — așa că dâșul are o iconă despre tot ce are de tractat în decursul anului.

4. Nu caută să-și resbune — învățătorul harnic — asupra nimărui prin aceea că nu-și împlinește chemarea, ba din contră să fie foarte cumplit în ale sale.

E grea și amară soarta unui dascăl, asta vor ști s'a spuună mai bine cei bătrâni, după-cum și marele

pedagog german Diesterweg a zis: „Cine vrea să-l bată D-zeu — să se facă dascăl“: așa e, trebuie să ne luptăm cu o mulțime de necazuri, ce și sfânta datorință ne poruncește, deoarece-ce așa s'au luptat și bătrânii noștri pentru noi, ba încă și mai cu greu decât noi.

Deci, fiind-că toate numai prin cultură se pot face, ear ca să aibă și poporul nostru cultură, ne trebuie învățătorii harnici și sirguincioși. Așa numai vom pute ține pas cu celelalte popoare.

Așa-dar noi învățătorii de pe acum să ne îngrijim de toate, căci dacă începutul e bun, și sfârșitul va fi bun, ear la din contră, e vai de noi.

Sus să avem inimile! și cu bucurie să așteptăm noul an școlar!

Monștor, la Schimbarea la față.

I. Furdianu.

„ARDELEANA“ in noua sa casă.

Orăștie, 19 August 1900.

Dle Redactor!

Harnica bancă „Ardeleana“ — a treia între cele peste 70 de bănci românești din patrie — s'a așezat de două zile în noua sa casă, decurând cumpărata, casă, care într'un oraș mai mic ca al nostru, este într'adevăr un palat. Aci „Ardeleana“ este așezată definitiv, și de o strămutare a ei în alt loc, nici nu se va mai vorbi, poate generații întregi.

Noua casă a „Ardelei“, fostul prim-hotel al orașului, „Hotel Széchenyi“, e o casă mare cu etajiu, cu 3 fațade spre 3 strade, în inima orașului. Că această casă a ajuns în proprietatea acestei viguroase bănci românești, se apreciază ca un triumf al dezvoltării economice românești de aici. Ea era proprietatea unui bogat cetățean sas, și mulți din conșanții lui îi iau fostului proprietar în nume de rău, că a dat privilegiu Românilor să-și pună piciorul și în această valoroasă casă, care pretuiește numai ca zidire, afară de marele loc edificabil încă din giur de ea, mai mult ca cele 64.000 coroane, cu cari a fost cumpărată.

Văzând-o așa sus-ridică, ajunsă a locui în casa proprie în o atare casă, nu se poate să nu-mi aduc aminte de modestul început, cu care și-a luat ființă odinioară modesta bancuță „Ardeleana“, azi voinica și triumfătoare „Ardeleană“.

Știind cum a început și prin ce stări progresive a trecut această bancă, involuntar îți vine în minte tabloul cu brusul de zăpadă, pornit din vârf de coastă, care rostogolindu-se crește mereu și devine însuși un munte, când a ajuns în vale; sau de izvorul mic țignind din stâncă și prăvălindu-se printre dealuri, bând mereu ape noi în cale, și crescând puternic, încât nu departe de începutul său, el este deja riușor, mâne va fi riu, și poimâne mare.

Cum a început și a crescut „Ardeleana“? A început cu un capital de 40.000 fl., așezându-și „biurourile“ în... o singură odaie luată în chirie pe prietenie în școala română... Aci se întâlnea directorul său Dr. Ioan Mihu cu „corpul de funcționari“, cari stăteau dintr'un cassar, dl Ioan Mihaiu, și încolo nimic... Wertheimcasse pentru bani și acte, aveau — buzunarele și subțioara cassarului: seara el lua banii în buzunar și hărțile subșuoară și pleca cu „cassa“ acasă, și dimineața le aducea ear' pe toate.

După un an „institutul“ și-a permis a-și lua mai în crăș cuartir, tot o odăe numai, dar' mai încăpătoare.

După doi ani de viață și-a putut permite luxul de a-și lua un cuartir mai potrivit, cu mai multe odăi, în casele dlui Nic. Vlad, deasupra apotecii, ear' după alți 4 ani (în 1891) s'a mutat în casele proprii în piață, având comodități suficiente, unde a stat până acum. În 1898 zidi apoi o casă nouă, modernă, de oraș mare, în care e hotelul și cafeneaua „Central“, casă, care e fără îndoială cea mai frumoasă a orașului, un mic palat simpatic. Deschiderea hotelului „Ardelei“ a tras după sine căderea primului hotel de până aci „Hotel Széchenyi“, care astfel deveni vânzător și-l cumpără tot „Ardeleana“, care l'a făcut să casă. Și acum se instalează însuși în încăperile lui, renovate, străformate.

Dar' precum în privința locuinței și a caselor, modest începutoarea „Ardeleană“, răzimată pe brațul conducător al înțeleptului său director, a ajuns din piăpândă, voinică, apoi puternică, biruitoare, — așa a progresat ea și în alte zeci de privințe.

În 1886 ea începe cu capital acționar de 40.000 fl. Peste 4 ani, în 1890, ea se simte deja având așa de mult încrederea publicului, că pentru a-și mări forțele și a pute servi și mai bine scopurilor sale economice naționale, face deja o nouă emisie de acțiuni de 35.000 fl. Acțiunile se desfac repede, ca pânea cea bună. Peste trei ani (în 1893) face o nouă emisie de acțiuni de 25.000 fl. ca să atingă cifra de 100.000 fl., capital acționar. Acțiunile au fost îndată cumpărate.

Văzând buna dispoziție și încredere a publicului, după alți 3 ani, în 1896, se face a patra emisie de acțiuni de 50.000 fl., și deja în anul următor 1897 a cincia emisie, mai mare ca toate cele de până aci: de 100.000 fl. Și au trecut și astea repede-repede, deși se puseseră taxe mari de tranșiere, de 12 fl. 50 cr. și de 27 fl. 50 cr., de acție, pentru cumpărători, ce nu mai fusese acționari.

Și s'a ureat astfel deja în 11 ani capitalul de 40.000 fl. la 250.000 fl.

Direcțiunea băncii poate fi mândră de atâta încredere.

— „Da, da“, poate zice unul și altul, „a făcut isprăvuri banca, a cumpărat case, a zidit însuși de nou, etc., căci s'a îmbogățit de pe săraca nație. Căci așa se îmbogățesc toate. Dar' nația însuși ce folos are, ce a primit înapoi din ce a dat?“

Atari obiecțiuni ar pute fi făcute iceloro unor bănci, dar „Ardelei“ ele nu s'ar potrivi, căci ea de a lust și de ia de la nație, atâta numai cât și strămînt iau, ori chiar și mai puțin, apoi nici de uitat nu-și uită de poporul cu care se susține, ci din prisosul său dă-i și lui înapoi frumoase porțiuni. Estă câteva, câte știu eu, care nu le știu toate:

Îndată ce s'a înființat, a început a împărți an de an la câte 6—8 școli populare din giur câte 50 fl., deci 3—400 fl. pe an, în 14 ani peste 4000 fl.

Simțindu-se lipsă unul loc de întrunire, a unei Casine române în Orăștie, care să aibă ceva fond, a creat încă în primul an un Fond al Casinei, înzestrându-l an de an câte cu 200 fl. până i-a făcut un fond de 2000 fl., pe care Casina îl folosește deja.

Privind la lipsa tractelor protopopești, tot în primul an a hotărît înființa ea a două fonduri protopresbiterale de câte 1000 fl., unul pentru tractul gr. or., altul pentru cel gr. cat. român din Orăștie. Azi tractele sunt deja în folosința fondurilor acestora.

Privind la lipsese școlare ale poporului nostru român din Orăștie, încă în anul al 3-lea al ființei sale, a hotărît direcțiunea ca jumătate din venitele fondului de rezervă al băncii să se dea bisericii gr. or. din loc pentru susținerea și ridicarea școlii sale, ear în 1893 decisul direcțiunii s'a trecut ca §. în statutele băncii. La început fondul de rezervă al băncii era mic, aducând abia 172 fl. 26 cr.; și biserica româ-

nă a căpătat pentru școala sa abia 86 fl.; azi însă fondul de rezervă e așa de frumos, că biserica capătă pentru școală pe an peste 1700 fl. și va veni vremea să capete 2—3 mil pe an și mai mult. Și se susține o școală de model, cu 4 învățători! De tot a dat „Ardeleana“ în cei 12 ani decând a oferit acest sprigin, vre o 11.000 fl. numai bisericii pentru școală!

În 1897, la zece ani dela fondare, și-a serbat „jubileul de 10 ani“, în loc de bancheturi cu beuturi și cu mâncări, prin întemeierea unui nou fond: Fondul „Reuniunii Economice“, de 5000 fl. dând au de an 500 fl. până îl va întregi. A dat deja 2500 fl. și acestui fond, și „Reuniunea Economică“ lucrătoare direct la ridicarea bunei stări a poporului, s'a înființat și ea, și lucrează de un an de zile.

A dăruit, mai departe, sute de florenți la societăți culturale, studentești-literare, la gimnaziul din Brad etc.

Și multe s'ar pute încă spune, despre duhul de cruțare trezit în oamenii din loc și giur prin aceea că i-ai adus să-și cumpere acțiuni, apoi să facă depuneri ca să le crească părțile cruțate, — despre ambiția nobilă trezită și cultivată în inimă, că ne vedem și noi Români cu o bancă înfloritoare, unde până aci înfloriau numai cele 2, săsească și ungurească, — despre folosul adus societății românești prin sporirea și susținerea familiilor de funcționari, și alte foloase multilaterale isvorite din convenirea deasă a celor din giurul băncii și consultarea asupra afacerilor de interes public.

Dar nu le mai cercetez și nu le mai însir.

E însă numai firese, că în decursul unei lucrări atât de intensive și mari, unde ai lipsă de colaborarea și angajarea mai multora, să dai și de greutate, căci ori-cât te-ai feri, nici nu știi prin ce și când ai călcat mai pe anul, mai pe altul pe vre-un ochiu de găină, și apoi, murmurul e gata, supărările se iau de mână și te încunjoară lauz... Produșu-s'au și în mijlocul societății române de aici din timp în timp supărări, mai mari ori mai mici, cele mai multe isvorite din chestii legate de bancă, — privitoru' din punct de vedere mai înalt însă n'are să le scoată în primul plan și în 'erg aceste măruntisuri de supărări și hărjoneli, nici să le dea prea mare importanță, căci privind mersul lucrului în conturile lui mari, nu vezi decât un continuu și puternic progres.

Aș fi nedrept, de aș retăce o constatare: că dacă aceste frumoase rezultate se pot scoate aici la iveală, apoi trei din patru părți ale meritului revin d-lui Dr. Ioan Mihu, directorul băncii, om cu privire superioară, cu idei frumoase. De avem aci fond bisericesc-școlar, fonduri protopopești, fond pentru casină pentru Reuniune Economică etc., generoaselor sale idei sunt a se mulțumi în prima linie. De avem multe lucruri frumoase, fără exagerare putem zice că: „Toate câte s'au făcut, printr'insul s'au făcut ce s'au făcut“... Căci nimenea nu are ca d-za darul de-a ști ține balansa în mijlocul valorilor și a reuși să treacă peste ele chiar furioase de vin uneori. Și nu arareori trebuie să-l admiri, cum își știe călea pe inimă și călea pe inimă, dacă crede a fi de vre un bine... E drept, că a și fost până acum încungiurat cu oameni devotați, cari prețuindu-l mult, nu-l împedecă executarea bunelor planuri.

Ajute-le Dumnezeu, ca frumoasele rezultate atinse, să le poată mări încă macar în proporțiile în cari până aci au crescut an de an, și atunci elementului românesc la Orăștie îi e rezervat un frumos viitor.

Spic.

Din Munții-Apuseni.

„Asociațiunea” în Sécătura.

— Raport special. —

Lucru constatat, că o societate numai până atunci poate exista și funcționa, — spre binele și fericirea noastră — până când conducătorii ei sunt la culmea chemării lor; până când aceștia au un singur ideal, prosperarea și înaintarea acelei societăți și până când vor lucra din respect pentru atingerea nobilei scop propus...

Dacă despărțământul „Asociațiunea” Câmpeni Abrud progresa într-un mod de tot splendid, așa ca nici unul mai bine, — un merit netăgăduit e a se atribui comitetului acestui despărțământ și în special d-lui președinte Dr. Vasile Preda, care cu un deosebit zel și tact știe conduce destinele acestui despărțământ, și a cărui voce e ascultată cu deosebită atențiune de toți moșii, deși — durere — nu e Moș de origine. Datu-mi-s'a plăcuta ocaziune să asist la adunarea acestui despărțământ, ținută Duminecă, în 19 August n. în comuna Sécătura, unde m'am convins, cum poporul ascultă de vocea d-lui V. Preda, asigurați fiind de bunele intențiuni ce le propagă.

Duminecă dimineața rinduri rinduri înaintau trăsurile pe Arieș în sus către Sécătura. Aproape întregă inteligință din Câmpeni și Abrud a luat parte la adunare. Preoții și învățătorii de prin satele vecine încă s'a achitat în mod demn de datorința lor, participând aproape toți.

Serviciul divin a fost celebrat de protopresbiterul tractual d-lui Romul Furdul, asistat de preoții Demetriu Goia din Sohodol și de parochul local George Scrob, ear cântările liturgice au fost executate de elevii școlii din Vidra-de-sus sub conducerea bravului învățător Ioan Luca. La finea serviciului divin, protopresbiterul tractual d-lui Romul Furdul, prin o cuvântare ocazională arată motivele, care ne-a dus în comuna Sécătura și se roagă pentru spriginul tuturor Românilor adevărați.

Biserica era așa zicând îndesită de public. În fuga condeiului am putut nota pe următorii: din Abrud Dr. L. Pop, adv.; Alexandru Ciura, preot; S. David, comerciant; Alexandru Ciura, profesor și L. Silviu; G. Sima (Cărpiniș); I. Maior (Roșia); Dr. V. Preda adv.; R. Furdul, prot; V. Chirtop, Dr. Z. Chirtop și T. Orlea, (Câmpeni); N. Oniș, preot (Peleș); D. Goia, preot (Sohodol); R. Gomboș și I. Luca (Vidra-de-sus); T. Bologa (Neagra); N. Cotișel (Corticea); I. Todea, preot; R. Simu și I. Todea

Inv. (Albac); d-nele: Chirtop (Câmpeni); Cotișel (Corticea); David (Abrud); Filip (Abrud); Furdul (Câmpeni); Goia (Sohodol); Gomboș (Abrud); Gomboș (Vidra); Oniș (Peleș); Pop (Abrud) și Preda (Câmpeni) și doșoarele: Domnica Chirtop (Câmpeni); Damian (Brad); Gomboș (Vidra) și Popa (Sibiu).

Președintele despărțământului Dr. V. Preda, după ce face istoricul frumoasei instituțiuni a „Asociațiunii”, arătând cine au fost întemeietorii ei, precum și scopul urmărit de această societate, făcând o frumoasă paralelă între lumina soarelui și lumina răspândită de „Asociațiune”, — declară la oarele 11 și 1/2 adunarea generală de deschisă. Viu urale de „trăiască” la adresa președintelui.

La ordinea zilei raportul comitetului despre activitatea sa în decursul anului expirat, din care se văd dispozițiile luate de comitet referitoare la noua arondare a subdespărțământelor, la evidența ținută cu bibliotecile școlare, la cărțile donate de Dr. Z. Chirtop și M. Cirlea. Remarcăm cu plăcere hotărârea luată de comitet în una din sesiunile sale, de a se da petreceri populare, din al căror venit curat să se cumpere cărți, cari apoi să se împartă bibliotecilor școlarelor din acest despărțământ. Raportul se ia la cunoștință, ear pentru pierderea membrilor fundatori George Vișu și Petru Cavalier de Ionette, adunarea își exprimă condolența prin sculare.

Din raportul casarului se vede, că în decursul anului expirat, cum și la adunarea generală ținută în Lupșa, s'au încasat 422 fl. 20 cr. Raportul se ia spre plăcută știre, budgetul se aproabă întocmai și comitetului i-se dă absolutiv, votându-i-se totodată mulțumită protocolară pentru zeloasa conducere.

Se alege o comisiune în persoanele d-lor: G. Scrob, I. Maior și V. Chirtop pentru încasarea taxelor dela membrii vechi și câștigarea de membri noi. Referentul comisiunii I. Maior anunță, că s'au încasat 479 cor. 90 fl.

Se anunță ca delegați pentru adunarea generală a „Asociațiunii” care se va ține în Septembrie la Mehădia, d-nii Dr. Laurențiu Pop și Dr. Zosim Chirtop. O frumoasă și instructivă prelegere a ținut d-lui protopop din Abrud, Alexandru Ciura, despre „stupărit”. A arătat, cum e a se cultiva, apoi folosul ce ni-l aduc albinele predată într-un limbajiu de tot popular așa încât toți a putut-o înțelege. D-lui Ciura i s'a votat mulțumită protocolară, ear lucrarea se va publica în organul oficial al Asociațiunii

La ordinea zilei sunt propunerile. D-lui prelegător propune a se procura mai multe manuale din „Stupărit” și a se împărți bibliotecilor din acest despărțământ. Protopresbiterul R. Furdul propune a se da 20 procente din suma colectată, 1/2 pentru școala „Reuniunii femeilor române din Abrud” și 1/2 pentru școala din Sécătura. Propunerile se primesc.

Pentru verificarea protocolului se aleg membrii: R. Furdul, V. Chirtop și Dr. Z. Chirtop. Finite toate, d-lui președinte mulțumeste oaspeților, precum și poporului pentru spriginul dat la splendida reușită a acestei adunări.

La oarele 2 p. m. s'a dat o masă comună în localul școlii din loc. Toastele încă n'au lipsit. Șirul lor l'a deschis d-lui Dr. V. Preda pentru Majestatea Sa D-lui I. Maior pentru comitetul despărțământului; A. Ciura făcând asemănare între noi și președinte, ca albinile și matca, închină pentru președinte R. Furdul pentru oaspeții adunării. D. Goia pentru Abrudeni și N. Onișu pentru sexul frumos. În decursul banchetului elevii școlii din Vidra-de-sus ne-au delectat cu mai multe cântări naționale. La oarele 4 p. m. am plecat cu toții mulțumiți de succesele obținute la bravii nostri Sécăturenii.

Raportier.

Partea Literară

Trăsătura dominantă în firea Românilor.

Eram în săptămâna patimilor și făceam de zi pe regiment. Se suspendase serviciul, soldații cu purtări bune își dau munițiunea în primire la magaziele companiilor, ca a doua zi de dimineață, Vineri, să plece în permisie.

— Să trăiți, domnule căpitan, tmî zise un bătrân cu capul descoperit, care mă aștepta de mult în curtea casarmei; am venit cu carul să-mi iau băiatul.

— Nu pleacă nimeni astăzi, moșule, fiindcă așa este ordinul d-lui colonel. — Lasă-l c'o veni și pe jos, că doar n'o fi copil de prinț, i am spus eu grăbit.

Apoi așa ar fi, domnule, adaugă el, dar, vezi d-ta, bietul Andreiu, Dumnezeu să-l ierte, nu mai poate merge singur acasă.

— Cum, d-ta ești tatăl caporalului, care a murit în Infirmerie? i am răspuns eu surprins și mirat în același timp de nepăsarea cu care tmî spusese că a venit să-și ia copilul.

Și atunci l'am privit înduioșat; un avar nici o lacrimă în ochi și după față i nimeni nu ar fi ghicit durerea lui din suflet. — Desigur, mi-am zis, trebuie să mai aibă vre douăsprezece copii acasă, ca moartea unuia să l lase așa de nepăsător, și ca să mă bcredințez l'am și întrebat:

— Mai ai copii, moșule?

— Nu mai am, domnule, e singur pe care mi l dedese și mi l'a luat Dumnezeu. — Apoi de... i-am spus eu să nu lăse în armată ca să nu mă lase singur, mi-ai fi fost și mie de ajutor, că era unul la pârșinț, dar ce să zic, așa i-o fi fost acria.

— Să trăiți, Domnule Căpitan, le zise un soldat de la atelierul de lemne al regimentului, ne mai trebuie niște ca de strună, ca să isprăvim coșciugul, să dați voce ca să mă duc să le cumpăr.

— Du-te! Și în același timp adreându-mă către bătrân i am zis: Să mai aștept moșule și până s'o isprăvi coșciugul, trebuie să vie și bilețul de permisie de la pe mărie, până atunci mai odihnește-te și d-ta.

— Vă sărut mâinile, dar vă rog să-mi dați voce, ca până o veni soldatul din țară cu cuele, să mai pun și eu mâna ca să mă fac ce-o mai trebui la tron, să se isprăvească mai curând, să pot ajunge eu la mine acasă.

— Lasă, moșule, că are cine lucra.

— Să trăiți, d-le Căpitan, dar vă rog să mă lăsați, căci știu că de acum înainte n'o să mai muncească pentru ei. — L'am lăsat și chemând pe aghiotantul de serviciu, i-am dat ordin să pregătească parada pentru mine și când o fi gata să mă anunțe.

Pe la 4 oare după amiază trecea colivoul de înmormântare pe dinaintea Casarmei. Preotul garnizoanei mergea înainte, citind rugăciunea, patru soldați purtau mortul pe umeri, apoi veniau alți douăzeci de soldați, cari formau parada, și în urma tuturor mergea bătrânul, ducând boii de funia dela carul cu care venise să-și iee copilul. Ajungând la barieră, care era la câțiva pași de casarmă, s'a oprit. — O mulțime de soldați, cari erau prin curte dând fuga în grămadă împiegurii coșciugului, m'am dus și eu cu maiorul I..., cari ne găsim la Casarmă. Preotul isprăvisse rugăciunea și spusese soldaților, ca să pue mortul în car. — Ca un fulger însă repezindu se bătrânul a apucat sicriul în brațe stringându-l: — Lăsați-mă, să mai string odată pe Andreiu la pept, — și în uimirea tuturor a ridicat sicriul cu mortul în brațe pornind cu el spre car.

Mi-s'au umplut ochii de lacrimi, privind această manifestare a durerii la bă

* FOIȚA „TRIBUNEI POPORULUI“ *

Cetatea Chialia (Chyalja).

(Schiza istorică de: T. Danl.)

Pe locul unde astăzi feciorii din fortăreața Aradului se exercitează în a fi țintaș dibaci cunoscut sub numirea de „Schiss tadt” se văd urme de vechi întărituri și ruine.

Forma și estinderea locului dau privilegii la diferite versiuni, dintre cari ne vom mărgini a aminti numai cele mai de valoare, argumentate în parte chiar de istoric.

Cetatea „Chialia” a stat aproape de Arad, în acea pădure, care în urmă se numi pădurea „Preadialis” a camerii regești.

Deși bazele zidurilor iau forma unor cetăți sau chiar altor fel de edificii, în parte ele rămaseseră neexplicate până astăzi.

La începutul evului mediu, când popoarele germane emigrătoare atât dela Ost, cât și dela Nord, au rupt valul român con-

finiar, Romanii trebuie să fi căutat de scutirea căilor și colonisărilor lor.

De aceea au edificat neîncetat castele și ziduri de apărare pe coastele și promontoriile provinciilor.

Ar fi deci cu putință să presupunem, că încă Romanii au cercat a acoperi promontoriul și șesul Crișanei prin fortărețe a căror existență apare la: Hrad Chyalia, Lipova, Soimos, Totvărădia, Cladova sau Cetățuia, Șiria, Zarand, Talpoș, Ienopolea, Dezna, Gel, Fenlac, Agriș, Zădărlac, Iladia și Paulis.

Dar s'ar cere un studiu profund și amănunțit pentru a ajunge la constatări precise, lucru ce ar trece peste cadrul ce mi-am propus, și de-aceia mă voi mărgini a da o scurtă schiză numai asupra cetății Chialia.

La anul 1530 Suradin Petrovic Petru avea în stăpânire cetatea Chialia în comitatul Orodului cu toate averile ce-i aparțineau. Era comandantul Lipovei, locotenentul și locuitorul lui Sigismund Ioan Zápolya. Scrisorile lui de donațiune la anul 1552, în înțelesul punctului 23 al legii, s'au nimicit.

Cetatea la anul 1539 a fost vândută cu toate apartinențele pentru suma de 6000

fl. la patru femei văduve, între cari era o româncă, văduva lui Ioan Russu.

La anul 1548 însă din nou a reocupat Suradin tot promontoriul, „Magnificul Domn Petre Petrovic de Suradin, comite de Timișșara”.

La anul 1549 cetatea Chialia își are guvernatorul seu.

La anul 1609 voevodul Transilvaniei Gavril Bethlen, după căderea lui Balasa Francisc, dăruiește filor acestuia Francisc și Ana comunele Cutas (Curtiel), Măcha (Măcea), Zekador (Socodor) către districtul Zarand”, ear două comune: Chialja mare și Chialja mică, probabil suburbiul de azi Gal, au fost donate comitatului Orod.

Cetatea Chialia, zisă și Preadialis, s'a mai numit ungiurește: „Csalya vár. Azi avem „csalai erdő”, pădurea mare de lângă Arad, care se întinde peste o parte a vechel cetăți, dela care și-a luat numele.

*) Vezi istoria de G. Fabian.

Poesii populare.

(Din Bihor.)

Culese de: El. Gherlan, soția lui I. Băiuț, învățător.

Frunză verde de pe tău,
Pe bădița din Forău
De l'ar bate Dumnezeu,
Că m'a înșelat prea rău.

Brău roșu peste măgură,
Hai bădiță să-ți dau gură;
Brău roșu pe după sat,
Să-ți mai dau, cât ți-am mai dat,
Fără de nici un bănat.

Busuoc de la obloc,
Poți merge, că n'ai noroc,
Că prostu șede la foc,
De cărpește pe cojoc,
Și-și usucă pe obele,
Uște-l Dumnezeu ca ele.

„Ce ziseși tu, mei muere?”
„Io zisei, așa bărbate,
Să se'ntoarcă fusul tare,
Să-ți fac haine dumitale.”

Gazuri periculoase, mai cu seamă carbogen, se desvoltă din arderea cărbunilor de peatră, din arderea varelui, din ferberea berei. Deci în atare loc, unde ferba bere, în timpul ferberii este ertat să lătră numai cu mare băgare de seamă. Trebuie să se convingem de cu bună vază, că flacăra de la cutare lumiere aprinsă mai arde ori ba; stingerea flăcării ne privesc teste pericol.

Aceia cari lucrează cu metale, și anume: cu mercuriu, plumb, aramă, arsenic; cari pregătesc produse chimice, precum: acid mineralic, chlor, mercuriu, cauciu, fosfor, dacă inspiră materiile otrăvicioase ce se desvoltă din acele și dacă acele materii se ajung la sânge, pot fi expuși la morbi foarte periculoase și îngrijitoare. Astfel de indivizi trebuie să fie cu cea mai mare băgare de seamă la ținerea curată a corpului; mâinile și fața să si-le spele adese ori, să se scaldă des și să-și lăschimbe vesmițele cât de mai multe ori. Să se refină de la beuturi tari, și să nu mănânce în acea locațiune, unde lucrează.

(Va urma.)

PARTEA ECONOMICA

Cultura poamelor.

Arad, 14 Aug. st. n. 1900.

De un timp îndelungat mă ocup cu lucrarea unei cărți economice, în care să descriu cunoștințele și experiențele mele economice și casnice de un period de zece de ani, împărțindu-mi lucrarea în trei părți: Partea primă, afară de partea teoretică, cuprinde: lucrarea și împărțirea grădinilor, procurarea, sădirea și cultivarea, altoirea pomilor și descrierea indeosebi a soiurilor mai alese și mai corespunzătoare ale poamelor de masă și de piață. Această parte a cărții este gata, și dacă se va pute, încă în anul acesta voi s'o pun la dispozițiunea publicului român. Dorind însă, că cei chemați și specialiști să-și facă la aceasta observările lor pentru a-mi atrage atențiunea la scaderile ce ar observa în unele părți din ea, și voind să iau cunoștință despre dorința publicului ca să pot face îndreptarea scaderilor, — îmi permit a da vre-o câteva părți din această lucrare în prețuita foaie „*Tribuna Poporului*”.

și cu un turu turcesc, cam de pe la anul 1500.

Pe când ajungem la *Șoim*, o de cătră scara, și soarele aruncă în sus razele sale aurii de după un frumos nor alb, peste turnul bisericeții. Blânda lună se ivește la Răsărit și se urcă pe bolta cerului ca o regină stăpânitoare, strălucind și în spa verzie a Crișului, încungiurat de sălcile stufoase, se ogîndește.

Fermecați de frumosul amurg, ne trezim la gara din *Beiuș*.

Lume multă se dă jos și o ia spre oraș. Ne urcăm și noi într-o trăsură, și ne găsduim la rudenii.

O familie română de toată cînstea. Nenea Ilarie e argăsitor, meșter de frunte, ține calfe bune, și lucrul îi merge strună. Când cântă cocoșul de ziuă, el zice că a bățut ceasul de lucru.

Nenea Ilarie își are casele sale proprii și duce gospodărie românească. — Are 4 fete și dragălașe și un băiat bun, student în cl. IV. gimnasia.

Aici am poposit mai toată seara. După ce am isprăvit cu cercetările prin oraș, am luat-o pe vale după peșii și raci. Pe de asupra și o scaldă în apă de izvor. — Urîndu-ni-se și de asta, am luat satele la rînd. Haidem la B.-Lazuri.

I.

Prima parte ar fi aceasta:

Fiind odată împărțită grădina, avem să lucrăm în socotină, că între materiile de subsistență și conservare a omului, după-cum am înțeles mai înainte, se numără și poamele. Ba ele fac chiar o parte însemnată a nutrimenților omului; dau o mâncare nutritivă, stîmpărătoare și curățitoare de sânge; ele ușurează mistuirea și promovează curățirea din launtru; au influență bio-facitoare și asupra temperamentului omenesc: astfel acele formează o parte în-tregitoare a substanțelor de desvotare și subsistență a omului. Dar' nu numai atât. Cu poamele ne putem crea și asigura un izvor de câștig, cu care ne putem ajutama la agonisirea altor materii de nutreiment și la împlinirea mai multor lipse și trebuințe casnice și economice. — Aceasta ni-o dovedesc zilnic bieții noștri țărani munteni, cari începînd din mijlocul verii pînă mai la capătul iernii următoare, cutriera o parte de țesură cu poamele lor, — vînzîndu-le pe bani, schimbîndu-le pe bucate, sau făcînd alt negoț cu ele. Și ce poame sunt acestea? Sunt niște fructe mai mult pădurete, acru și cu rețea gust, din cari un om mai gingaș gustînd, se scutură în tot trupul, și ele totuși trec. Dovadă aceasta, că omenimea are mare lipsă de ele; le cumpără, le schimbă, dar' din prețul lor bietul vînzător abia scoate atîta, ca să-și câștige nițica pîne și să ducă ceva și acasă.

Cu cât însă ar face bietul o om un câștig mai mare, dacă gustul acelora și bunătatea lor ar fi mai de laudă, mai placute și mai fine! S'ar pute face cu ele un comerț însemnat, îmbogățitor, și bietul muntean român ar ajunge prin ele la un traiu îndestulitor. Ar simți și dinsul o plăcere în gustul și în bunătatea poamelor ce le-ar produce în locul pădurețelor de astăzi, și la o viață mai tîgnită ar ajunge în urma lor.

Că în cât pot poamele bune și alese a ridica bunătatea omenimei, care se ocupă cu cultura lor — ca să nu pomenesc de Germania, Franța, Italia, America și altele — este dovadă vîdită, de pildă, ținutul *Kecskemétului* din Ungaria, al cărui pămînt este mai peste tot nisipos, dar' în care oamenii, încă în veacul trecut au început cultivarea pomilor și încă

de oancea, și cei ca el, să trăească la mulți ani!

Nu pot să nu pomenesc, că până aici ne-a însoțit și cocoșuța Sofia, dragălașa fetiță a lui Nenea Ilarie. — Și știi pentru ce? ... Fiindcă are acolo o bună prietină, pe cumnata notarului Oancea. O Ilieană din povești, cu ochi de mură, cu trupșor de porumbiță, ce se leagănă ca trestia pe baltă. ... S'o vezi mamă, n'o mai viți! ... Dimineața m'am dus în grădina de flori, am legat un mic buchet și după dejun l'am predat Iliei, pe lângă următoarele:

„Dimineața pînă n'ozii,
Cînd cade roua pe flori,
Mă dusei în grădina
Să rup draget Elenuță
Trandafiri și bobocoi
S'o vîz, cum îi stă cu ei? ...
Dar' cînd la dînsa-am privit,
La Sofia i-am zărit! ...”

(Va urma.)

cu rezultat minunat. Singur acest ținut vinde și exportează azi pe an poame în preț de peste un milion de florenti. Ear' prin asta oamenii au devenit la o stare materială bună; la un izvor sigur de câștig, — și cu toții la o viață îndestulată și tîgnită.

Și oare munteanul român n'ar pute face și el asemenea? — Oare brațele lui sunt mai lăncede decît ale Slovacului, Germanului, sau ale Ungurului de pe la *Kecskemét* sau în alte locuri ale țerii? Oare pămîntul muntos al țeranului nostru să fie mai rău pentru cultivarea pomilor, decît cel nisipos de la *Kecskemét*? De bună că nu!

Dovadă ne sunt tîrgurile de toamnă de la Arad, cînd, în re cei mulți, se vede și câte-un muntean cu poame mai fine în tîrg. Unde să fi crescut acele? Oare nu în grădinile de pe dealuri sau de la munte?

Pămîntul muntos al Românului este un *Canaan* al pomilor, numai cultivă să-și știe.

Toaceastă știință lipsește însă Românului și îndemnul la asta, pentru-că de el nimeni nu s'a îngrijit; pe el nimeni nu l'a povățuit la asta; nu știe cum și ce să facă; nu cunoaște izvoarele, felul lucrurilor și o cultivare înțeleaptă a pomilor, care prin o înaintare vîdită a bunăstării și traiului mai bun l'ar pute îndemna tot mai mult la lucrare mai rațională.

Coastele dealurilor lui, ripele, plaiurile și văile munților lui, cari astăzi stau pârlogite și pustii, ar pute să fie pentru dînsul tot atîtea grădini de bogăție și de plăcere, din ale căror roade totdeauna ar pute câștiga atîta, ca să nu fie silit a se svîrcoli în sărăcie, ci să aiba o viață tîgnită și îndestulată.

Această lipsă de cunoștințe am dorit eu s'o înlătur, pe cât se poate, prin scrierea lucrării ce am plănuit. Vreau să dau preotului, învățătorului și fiecărui cărturar român o carte, un povățuitor, care să-și arate calea și modul, cum să afe mijloacele conducătoare către această stare de îndestulare și tîgneală.

Stăruiesc dar', ca la timpul seu s'o primii cu cea bunăvoință, cu care eu vî voi întinde-o; să vă folosiți de ea, cum trebuie, și învățați și pe alții să culegă din ea cele ce le-ar afla bune și folositoare, ca să se folosească de ele — cu atît mai virtuos, cît de alt neam din giurul nostru toți se îngrijesc; lor li-se impart ajutoare de altoi gata, de vite, de galițe de prășilă, și tot felul de lucruri de industrie casnică, cu cari mîne-poimîne vor da la o parte pe bietul Român cu pădurețele lui; îl vor preveni cu lucruri și produse mai fine, mai bune și de mai mare preț, împingîndu-l tot mai mult în sărăcie și în prăpastia miseriei.

Despre prășirea și cultivarea pomilor, precum și despre descrierea indeosebi a soiurilor mai alese de poame, voi vorbi în numerii viitori.

Teodor Pap,
notar în pensiune.

Din public.

Dare de seamă și mulțumită publică.

Subscrisul, în calitate de casnar la petrecerea de dans, arangeată de meseriașii români cococari din *Lipova*, cu ocaziunea sărbătorii patronului, în 20 Iulie (2 Aug.) a. c., în scopul procurării unui prapor pentru biserica noastră rom. gr.-or. de aici, îmi

țin de plăcută datorință a exprima și pe această cale mulțumită față de toți cei P. T. domni, cari n'au cruțat nici o epocă, nici osteneală pentru reușita petrecerii și pentru înfrumusețarea casei lui Dumnezeu, conform scopului ce urmărim. Au încet următoarele sume de la următorii domni: Vas. Nichiciu 5 cor., D. Muntean 2 cor., 40 fil., C. Tocaș 2 cor., 40 fil., N. Bogaș 3 cor., I. Muntean 3 cor., A. Tocaș 2 cor., 40 fil., 3 oțet, à 1 cor.: 3 cor., Puticiu 1 cor., I. Micălăcean 1 cor., A. Tocaș 1 cor., I. Becchorean 2 cor., 40 fil., S. Tocaș 1 cor., G. Iedlovski 1 cor., P. Dăscăluș 5 cor., Dr. D. Magdu 2 cor., G. Borna 2 cor., P. Făgărăș 1 cor., A. Păpăvălia 1 cor., Al. Stan 1 cor., A. Muntean 1 cor., I. Onu 2 cor., I. Niehi 2 cor., 40 fil., T. Măhaș 1 cor., A. Vasiciu 2 cor., 40 fil., I. Ioanovici 2 cor., N. Trandafir 2 cor., Ciorogariu 3 cor., P. Schelegia 2 cor., 40 fil., I. Ciugudean 1 cor., G. Vancu 1 cor., N. Bărbăș 1 cor., G. Tătar 2 cor., 40 fil., G. Cornea 2 cor., D. Petroviciu 3 cor., Borna 3 cor., I. Marcoviciu 2 cor., I. Căldăreanu 1 cor., D. Vasiliu 1 cor., I. Bogoiu 1 cor., V. Ghileșcu 1 cor., 20 fil.; vîl. Stănișor 1 cor., P. Petrișor 3 cor., T. Dămăcșu 2 cor., 40 fil., E. Vălcușcu 1 cor., A. Daina 2 cor., I. Ios 1 cor., N. Roșu 4 cor., N. N. 1 cor., M. Vălcușcu 1 cor., S. Cadar 1 cor., N. Făgărăș 1 cor., S. Vasiciușcu 1 cor., I. Juraș 1 cor., Glig. Petrișor 3 cor., At. Mircușcu 1 cor., Al. Andraș 1 cor., M. Avram 3 cor., I. Gotoiu 2 cor., 40 fil., P. Ștefănescu 2 cor., 40 fil., P. Giuchii 4 cor., At. Micușcu 1 cor., P. Căciua 2 cor., 40 fil., R. Onușcu 1 cor., D. Petrovici 1 cor., G. Toma 1 cor., vîl. Putici 1 cor., I. Cimponeriu 3 cor., Roxin 1 cor., 20 fil., N. N. 1 cor., I. Căciua 2 cor., 40 fil., L. Bogoiu 1 cor., Olariu 2 cor., I. Nicolii 2 cor., 40 fil., Tămășdan 1 cor., T. Popovici 2 cor., 40 fil., R. Dămăcșu 5 cor., D. Cismaș 2 cor., Odvoșan 2 cor., 80 fil., R. Bichicean 2 cor., 40 fil., I. Putici 3 cor., N. Mircușcu 3 cor., Petrișor 2 cor., V. Neamț 1 cor., G. Ghileșcu 2 cor., 40 fil., N. Bragă 2 cor., 30 fil., A. Păpa 1 cor., C. Dehelean 1 cor., N. Nichiciu 2 cor., G. Cimponeriu 2 cor., 40 fil., St. Hodăgiu 3 cor., N. N. 2 cor., N. Ios 3 cor., G. Gărea 1 cor., S. Pinte 2 cor., 40 fil.; G. Șocăci 2 cor., 40 fil.; T. Dăscăluș 3 cor., A. Răitar 10 cor., M. Miloș 1 cor., I. Neiculescu 1 cor., 40 fil., A. Putici 1 cor., V. Nicolii 2 cor., 40 fil., Găiș Păter 1 cor., Helmer János 1 cor., A. Dăina 2 cor., 40 fil., R. Mircușcu 3 cor., I. N. Muntean 2 cor., 40 fil., G. Novac 1 cor., Kneffel M. 2 cor., D. Ardelean 1 cor., D. Păcurariu 1 cor., M. Meșeu 1 cor., A. Brânda 1 cor., Ștef. Pardonschi 4 cor., 40 fil., N. Bălcășcu 1 cor., At. Pașca 5 cor., N. N. 2 cor., N. Ios 3 cor., 40 fil., Ioan Mircușcu, Oravița, 10 cor., Z. Mircușcu 2 cor., G. Folez 1 cor., I. Meșeu 1 cor., Schwarz I. 2 cor., frații Ios 4 cor., N. Büchler 2 cor., Dr. G. Popescu 2 cor., M. Obrad-vszky 1 cor., Grosz József 1 cor., Deutsch R. 1 cor., I. Huszler 1 cor., Dr. A. Marta 3 cor., Klein L. 2 cor., Ștef. Mănuș 1 cor., Papp Fr. 1 cor., Corpunțuțușcu 1 cor., S. Giuchiciu 1 cor., I. Ișfan 1 cor., 20 fil., A. Klauș 1 cor., G. Marienescu 1 cor., S. David 1 cor., I. Mănuș 1 cor., V. Șchănan 2 cor., S. Mănuș 3 cor., I. Lederman 1 cor. Ulterior au încet 16 cor., 40 fil. De tot: 321 cor., 50 fil., din care s'au detras spre de plată avute cu arangiarea petrecerii în suma de 131 cor., 32 fil. A rămas venit de rat de 190 cor., 18 fil. Din acești s'au depus la institutul de credit și economii „*Lipovana*” cu lib. Nr. 931 suma de 187 cor., 10 fil.; ear' în casă rămâne suma de 1 cor., 8 fil.

Lipova, 31 Iulie (13 August, 1900.)

Vasile Nichiciu,
casnar.

Deposit mare de inbrăcăminte pentru
bărbați și copii

NEUMANN M.

in Arad colțul vis-à-vis de „CRUCEA ALBĂ“

Prețuri fixe.

Comande după măsură se execută solid și prompt.

477 4-

Deposit de giuvaeruri, ciasornice
și arginterii.

Bogat asortiment de ciasornice
cu pendulă, de perete și
deșteptătoare.

I. GRALLERT ȘI FIUL

Fondat 1867

ceasornicar și giuvaerghiu
Arad, piața Andrassy Nr. 24.

Reparațiuni
de tot felul

de ciasornice și giuvaere

să execute cu toată promptitudinea.

Cu prețurile cele mai
moderate.

Fondat 1867

479 1-

Cel mai bun croiu!

Insoțirea

CĂLȚUNARILOR din ARAD,

Strada-Bisericei, Palatul Minorităților.

Singură în felul său ține în deposit numai fabricații
proprii sau gătește la comandă

ghete pentru dame și bărbați,

cum și papuci pentru băieți și fete,
apoi ghetă comode și alte soiuri de încălțăminte.

Toate acestea nu sunt lucruri de
fabrică, dar' sunt mai ieftine și
mai bune.

Comande din afară se execută prompt și cu prețuri
moderate.

Trimitem și la casă ghetă de probă în ori-ce timp
dorit.

Aparat elastic pentru călcăie, invenția lui Löderer,
căpitan de honvezi ung. reg., aplicabil atât la ghetă de
dame, cât și la ghetă pentru bărbați, se poate avea
numai dela noi.

Mare magazin de creme și lăc-uri în diferite colori.

484 2-

Numai articli de fabricație proprie!

Materie de calitate excelentă!

ANUNCIU !!

În Măderat (Magyarad, p. u. Pankota) se află de vânzare 10 mii
de altoi de vie fără de rădăcini, cari sunt desvoltate și prinse bine. Preț
acomodat.

Doritorii să pot adresa la ved. Anna Blăgău proprietară Nr.
casei 107. ori la subscrisul :

Petru Vanou,
Invățător.

482 1-3

Cel mai mare magazin din Arad și provincă în confecțiuni
pentru dame

STERN M. A.

Arad, piața Andrassy.

478 4-